

Авторитарний режим контролю для незалежної адвокатури

Сьогодні з кожним днем збільшується інтерес до дискусії стосовно запровадженої системи безоплатної правової допомоги. І, як у кожній дискусії, вона має як опонентів, так і прихильників.

Головне питання, над яким потрібно дійсно замислитися – чи дійсно запроваджена система безоплатної допомоги має мету захисту в правових питаннях населення або ж це завуальована система із знищення незалежності адвокатури. Саме на ці питання багато хто намагається знайти відповідь, саме це потрібно нам з'ясувати та усвідомити. Сьогодні під гаслами держави про захист прав людей ці права найбільшим чином і порушуються. Давайте розберемося.

Законодавче регулювання системи про надання безоплатної допомоги врегульовано Законом України «Про безоплатну правову допомогу» №3460-VI від 02 червня 2011 року (далі – Закон).

Відповідно до ст. 1 Закону, безоплатна правова допомога - це допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Ключове в цьому терміні те, що правова допомога гарантується державою, а відтак, держава тим чи іншим чином може впливати саме на цю систему, так само може і створювати нерівні умови розвитку інституту адвокатури.

На мою думку, реалізація принципів дотримання прав людини, а також побудова системи їх захисту державою, може гарантуватися лише через дотримання законодавства, а також побудови системи органів (судів), які могли б захистити та відновити права громадян в разі їхнього порушення.

Лише нещодавно система захисту у вигляді інституту адвокатури позбулася тотального контролю з боку держави. Безперечно, з набуттям незалежності держави ми почали розбудовувати інститут незалежної адвокатури, але ми зараз ризикуємо його зруйнувати. Саме втручання держави в побудову системи захисту у вигляді створення центрів безоплатної допомоги може мати тотальний вплив на розвиток адвокатури в цілому, і цей вплив не буде позитивним.

Відповідно до п. 5 ст. 5 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» одним із принципів державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги є гарантоване державне фінансування, що, по-перше, створює нерівні умови існування адвокатури. По суті це виражається у її поділі на дві частини та призводить до розколу через нерівне матеріальне забезпечення, а, по-друге, веде до жорсткого контролю та можливості впливу, оскільки вона виступає «спонсором» безоплатної правової допомоги.

Статтею 15 Закону України «Про надання безоплатної правової допомоги» визначений перелік суб'єктів, яких держава наділила правом з надання безоплатної правової допомоги, а саме:

- 1) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

2) адвокати, включені до реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Центри з надання безоплатної правової допомоги це регіональні (республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні, Київський та Севастопольський міські) та місцеві (районні, міжрайонні, міські, міськрайонні, міжрайонні та районні у містах) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які утворені Міністерством юстиції. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є територіальними відділеннями Координаційного центру з надання правової допомоги і утворюються з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці та забезпечення доступу осіб до безоплатної вторинної правової допомоги.

А тепер найцікавіше. Чи створюються рівні умови розвитку системи адвокатури в Україні? Звісно ні. Спробуємо розглянути питання, які найчастіше виникають у цій дискусії.

Безперечно, створені Міністерством юстиції структури з надання безоплатної правової допомоги будуть підзвітні та підконтрольні органу державної влади. На нашу думку, в подальшому ця модель може призвести до тотального контролю з можливістю впливу саме на адвокатуру, яка буде задіяна в цих центрах. Таким чином, держава з гаслом «допоможемо людям», переслідує мету встановлення контролю над системою захисту цих же людей.

Наші опоненти не погодяться, але ж, відповідно до ст. 27 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» Кабінет Міністрів України наділений повноваженням щодо затвердження порядку та умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги, встановлює порядок та умови укладання контрактів та договорів з адвокатами та встановлює розмір та порядок оплати діяльності суб'єктів безоплатної вторинної правової допомоги.

Подальший аналіз положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в ст. 28 дає розуміння ролі та обсягу повноважень Міністерства юстиції України в сфері надання безоплатної правової допомоги, які закріплені Кабінетом Міністрів України. Найбільше викликає здивування те, яким чином Кабінет Міністрів України встановлює умови відбору та вимоги до професійного рівня адвокатів. Тобто, орган виконавчої влади бере на себе право відбору та поділу адвокатів на умовні «перший» та «другий» сорт.

Відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» №5076-VI від 05.07.2012 року зазначено, що адвокат - фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом.

Цим же законом визначено і порядок набуття права на здійснення адвокатської діяльності. Відповідно до цього критерію орган виконавчої влади в особі Кабінету Міністрів України має право поділяти адвокатів та визначати професійний рівень, тих, які можуть бути залучені до надання безоплатної правової допомоги.

Розподілення справ між адвокатами викликає також багато запитань. Одне з перших, щодо прозорості цієї процедури.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» Міністерство юстиції України здійснює загальне управління у цій сфері. Саме в такий спосіб держава намагається впливати на інститут адвокатури, оскільки загальне управління надає таку можливість.

От і стає очевидним реальність ситуації. Міністерство юстиції буде, по факту, керувати незалежною адвокатурою. Чи можна тепер говорити про незалежну адвокатуру?

Розвиток інституту адвокатури можливий лише шляхом побудови вільного ринку з надання цих послуг.

Існування та провадження моделі безоплатної правової допомоги в такій формі, як запроваджується зараз, призведе у подальшому до руйнування інституту незалежної адвокатури. Це сформує авторитарний режим контролю в цій сфері та призведе до залежності адвокатів від представників державної влади, і як наслідок - контролю судової системи в цілому.